

Tytuł i wykonawcy

Tytuł projektu: "Racjonalność kształcenia szkolnego w perspektywie interesów poznawczych jego uczestników"

Kierownik:

- Dr hab. Bogusław Milerski, prof. ChAT

Główni wykonawcy:

- Dr hab. Renata Nowakowska-Siuta, prof. ChAT

- Dr hab. Maciej Karwowski, prof. APS

- prof. zw. dr hab. Bogusław Śliwerski

Finansowanie

Grant Narodowego Centrum Nauki w konkursie OPUS w wysokości 382 tys. PLN

Umowa: UMO-2011/03/B/HS6/01839

Okres realizacji: 2012-2015

Cel i struktura badań

Celem naukowym projektu jest zbadanie racjonalności legitymizujących proces kształcenia szkolnego. Pojęcie racjonalności kształcenia szkolnego definiujemy w sposób roboczy jako wewnętrzną logikę procesów kształcenia, uprawomocniającą intersubiektywną komunikowalność i roszczenie do prawdziwości przekazywanych w toku kształcenia wykładni świata. Wyróżniamy cztery typy racjonalności: prakseologiczną, emancypacyjną, hermeneutyczną i negacyjną. Racjonalności te dostarczają legitymizacji kształceniu szkolnemu, gwarantując możliwość odczytywania poszczególnych aspektów rzeczywistości społecznej, kulturowej, jednostkowej w kategoriach znaczących całości. W sensie metodologicznym racjonalność kształcenia szkolnego będzie ujmowana w kategoriach typu idealnego – konstrukcji teoretycznej o charakterze idealizacyjnym, wskazującej na istotnościowe cechy, ich wzajemne zależności oraz zróżnicowania poszczególnych racjonalności. Podejście takie umożliwi uwzględnienie zróżnicowań w poziomie nasilenia poszczególnych cech, o ile wspólnie tworzą one konstelację zbieżną z typem idealnym.

Projekt badania racjonalności kształcenia szkolnego obejmuje następujące zagadnienia związane z realizacją szczegółowych celów badawczych:

1. Opracowanie teoretycznego modelu racjonalności kształcenia szkolnego opierającego się na integracji dokonań pedagogiki krytycznej, teorii systemów i pedagogiki hermeneutycznej oraz na rozumieniu racjonalności kształcenia szkolnego jako racjonalności komplementarnych.
2. Opracowanie modelu empirycznego racjonalności kształcenia szkolnego wraz z narzędziami badawczymi o charakterze ilościowym i jakościowym.
3. Badania empiryczne o charakterze ilościowym i jakościowym celem deskrypcji podstawowych cech racjonalności, z uwzględnieniem interesów poznawczych uczestniczących w nim podmiotów: nauczycieli, uczniów, rodziców i dysponentów oświaty.
4. Interpretacja faktycznych racjonalności kształcenia szkolnego z perspektywy opracowanych typów idealnych.
5. Wyjaśnienie zmienności przyjmowanych racjonalności kształcenia szkolnego na podstawie zmiennych niezależnych.
6. Weryfikacja statusu poznawczego opracowanego modelu teoretycznego na podstawie materiału empirycznego.

Badania mają charakter eksploracyjny. W związku z tym rezygnujemy z formułowania hipotez. Strategię eksploracyjną uzasadnia zdefiniowanie racjonalności w kategoriach typu idealnego jako konstrukcji poznawczej o charakterze interpretacyjnym oraz brak kompleksowych badań empirycznych w tym zakresie.

Etapy realizacji badań

Realizacja badań empirycznych przebiegała w trzech niezależnych, lecz komplementarnych etapach, na które składały się: kompleksowe badanie jakościowe, pilotaż Kwestionariusza Racjonalności Kształcenia (KRK) pełniący funkcję badania walidacyjnego oraz badanie główne – o charakterze opisowym i wyjaśniającym.

W pierwszym, jakościowym etapie badania, przeprowadzono łącznie 21 indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) oraz 8 zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) z kluczowymi aktorami procesu edukacyjnego, tj. uczniami, rodzicami i nauczycielami.

Integralnym elementem badań jakościowych była analiza dyskursu oświatowego dotyczącego istoty kształcenia w makropolicy resortu edukacji i samorządów terytorialnych. Celem etapu badań jakościowych jest weryfikacja modelu teoretycznego wraz z jego eksplikacją i możliwymi modyfikacjami. Badania jakościowe opierały się na założeniach teoretycznych współczesnej hermeneutyki oraz etnometodologii (koncepcja przedrozumienia w kontekście egzystencjalnym i kulturowo-społecznym, koncepcja konstruowania i metod podtrzymywania znaczeń przypisywanych rzeczywistości w kontekście elementarnych interakcji społecznej).

Drugi etap badania zakłada kompleksowy pilotaż Kwestionariusza Racjonalności Kształcenia (KRK), którego pierwsza wersja zostanie opracowana zgodnie ze strategią dedukcyjną, zrewidowana zaś w toku ustaleń poczynionych w badaniach jakościowych. Zakłada się, że KRK mierzy nasilenie racjonalności prakseologicznej, emancypacyjnej, hermeneutycznej i negacyjnej w perspektywie trzech grup - uczniów, nauczycieli i rodziców jako aktorów procesu edukacyjnego. Zasadnicze badanie opisujące nasilenie i uwarunkowania racjonalności edukacyjnej zrealizowano na ogólnopolskiej próbie uczniów szkół ponadgimnazjalnych, reprezentatywnej dla populacji uczniów szkół ponadgimnazjalnych, oraz dodatkowo ich rodziców i nauczycieli.

Analiza wyników opiera się: 1) w zakresie deskrypcji cech tworzących typy racjonalności – na ilościowej i jakościowej analizie wypowiedzi respondentów oraz dyskursu pedagogicznego dysponentów oświaty, 2) w zakresie deskrypcji typów racjonalności kształcenia szkolnego – na interpretacji wyników z perspektywy typów idealnych, 3) w zakresie wyjaśnienia zmienności przyjmowanych racjonalności kształcenia szkolnego – na wynikach testów istotności różnic, 4) w zakresie weryfikacji statusu poznawczego modelu teoretycznego – na wynikach analizy czynnikowej.